

Беларусь Эканамічная

Выпуск №2
(ліпень)

2 ТУРЫСТЫ – БОЛЬШ НЕ АВАНТУРЫСТЫ. ЯНЫ ЦЯПЕР ЭКСКУРСАНТЫ

3 ЦІ ЗНІШЧАЦЬ АГРАЭКАТУРЫЗМ НОВЫЯ ПРАВИЛЫ ГАСПАДАРАННЯ

САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНЫ ПРАЕКТ «НОВАГА ЧАСУ»

novychas.by

Аляксей ХАРКЕВІЧ

Беларуская турыстычная рэчаіснасць аказалася не такой, як чакалася. У чым прычына?

Турызм: укладанняў шмат — аддачы няма

Ва ўсім свеце назіраецца імклівае павелічэнне турыстычных плыняў, таму ўрады большасці краін свету імкнуцца завабіць турыстаў да сябе і забяспечыць тым самым прыток інвестыцый у эканоміку краіны ды стварэнне новых працоўных месцаў.

Беларускія ўлады не маглі занадта доўга ігнараваць агульнасусветныя трэнды і ў 2011 годзе таксама прынялі Дзяржаўную праграму развіцця турызму ў Рэспубліцы Беларусь на 2011–2015 гады. Надышоў час падводзіць вынікі.

За апошнія дзесяцігоддзі беларускі ўрад набыў багаты досвед распрацоўкі розных галіновых праграм. Аднак у дачыненні да турызму скарыстоўваць яго не выпадала. Колькасць турыстаў не расце гэтак жа, як надой малака. Аднак ствараецца ўражанне, нібы распрацоўшчыкі праграмы развіцця турызму меркавалі, што павялічыць колькасць замежных турыстаў нескладана. Дастаткова толькі стварыць неабходную інфраструктуру — і замежнікі абавязкова захочуць ацаніць новы турыстычны маршрут, а ў краіну пацячэ турыстычная плынь.

Аднак рэальнасць апынулася значна больш суровай. Нягледзячы на ўсе высілкі, замежнікі зусім не ацанілі беларускую гасціннасць. Колькасць замежных туры-

стаў за пяць гадоў, наадварот, скарацілася. Калі ў 2011 годзе колькасць паездак замежных грамадзян у Беларусь з рознымі мэтамі складала 5,7 мільёна, дык у 2015 годзе — толькі 4,4 мільёна.

Тое, што прагноз невыканальны, стала зразумела ўжо ў першы год рэалізацыі дзяржпраграмы. Але, нягледзячы на тое, што з кожным годам фактычныя дадзеныя ўсё больш не адпавядалі прагнозу, да 2014 года хоць бы назіраўся рост прытоку турыстаў. Аднак 2015 год развёў апошнія ілюзіі: колькасць турыстаў скарацілася больш чым на траціну і дасягнула мінімальнага ўзроўню за апошнія 6 гадоў.

Плынь турыстаў з далёкага замежжа пачала паступова змяншацца яшчэ з сярэдзіны нулявых гадоў. Звязана гэта было ў першую чаргу з палітычнымі прычынамі. Прыняцце дзяржпраграмы ніяк не змאלо пераламаць гэту тэндэнцыю. У той жа час беларускі турыстычны кірунак стаў карыстацца падвышанай папулярнасцю сярод жыхароў СНД, і ў першую чаргу Расіі. Аднак у 2015 годзе сітуацыю ўскладніў крызіс у расійскай эканоміцы. Плынь расійскіх турыстаў скарацілася на 30%, што прывяло да абвалу ўсяго беларускага турыстычнага рынку.

Найбольш зменшылася колькасць турыстаў са Злучанага Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі. Брытанскіх турыстаў за пяць гадоў паменела амаль у 10 разоў. Істотнае павелічэнне плыні турыстаў назіраецца толькі з Латвіі, адкуль да нас прыехала на 834 чалавек больш, чым у 2010 годзе.

Неабгрунтаваныя прагнозы балюча ўдарылі па беларускай сферы гасціннасці. За пяць гадоў колькасць беларускіх гатэляў павялічылася ў паўтара разы. Калі сукупная

Фота: www.moldova-today.com

ўмяшчальнасць усіх гатэляў у параўнанні з 2010 годам вырасла на 39%, дык колькасць пастаяльцаў за той жа перыяд, наадварот, скарацілася. У выніку неабгрунтаванага росту прапановы паслуг загрузка гасцініц знізілася з 45% у 2010 годзе да 29% у 2015-м. Прычым імклівае зніжэнне загрузкі гатэляў адбылося па ўсіх беларускіх рэгіёнах. Пры такой малой загрузцы большасць беларускіх гатэляў цяпер знаходзіцца на мяжы выжывання.

Адзіная турыстычная сфера, дзе ў апошняю пяцігодку назіраецца істотны прагрэс, — аграэкатурызм. Гэты напрамак развіваецца ў Беларусі ўжо 10 гадоў. Аграэкатурызм і зараз застаецца вельмі прывабным напрамкам з пункту гледжання падаткаабкладання, паколькі штогадовы падатак на вядзене гэтага бізнесу складае ўсяго адну базавую велічыню. Акрамя таго ўладальнікі аграэкаэзібаў маюць магчымасць атрымаць ільготны крэдыт на рэалізацыю свайго праекта ад ААТ «Белаграпрамбанк». Таму нядзіўна, што за перыяд з 2010 па 2015 год колькасць аграэкаэзібаў вырасла на 81%. Прычым павелічэнне прапановы аграэкаэзібаў было

падмацавана ростам попыту на гэты від адпачынку.

З 2010 года колькасць наведвальнікаў беларускіх аграэкаэзібаў павялічылася ў 2,5 разы. Аднак у апошні год і гэты кірунак турызму перажывае спад, звязаны са зніжэннем рэальных грашовых даходаў насельніцтва.

Найбольш уражвае супастаўленне выдаткаў з атрыманым фінансавым вынікам. Гэты факт найбольш яскрава сведчыць аб правале дзяржпраграмы развіцця турызму. Складана сабе ўявіць, але планавыя выдаткі дзяржаўнай праграмы на развіццё турызму ў краіне за апошнія пяць гадоў апынуліся больш за сукупны аб'ём выручкі ад аказання турыстычных паслуг за той жа перыяд. І гэта нягледзячы на абвал курсу беларускага рубля!

У такой сітуацыі паўстае лагічнае пытанне: «Для каго ўсё гэта будзеца?»

Таму нядзіўна, што многія прыватныя інвестары не захацелі ўдзельнічаць у фінансаванні пацёмкінскіх вёсак і адмовіліся ад укладанняў у аб'екты турыстычнай індустрыі. У выніку за 2011–2014 гады аб'ём фінансавання дзяржаўнай праграмы быў выкананы толькі на чвэрць.

Ацэньваючы далейшыя перспектывы развіцця турыстычнай галіны ў краіне, неабходна прыняць да ўвагі той факт, што попыт на турыстычныя паслугі ў Беларусі — зусім не масавы. Паводле статыстыкі, 71% усіх выдаткаў на турыстычныя паслугі прыпадае на 20% найбольш забяспечаных беларусаў. А гэта значыць, што з пагаршэннем эканамічнай сітуацыі ў краіне надзеі на развіццё галіны неабходна звязаць толькі з прытокам замежных турыстаў.

Безумоўна, можна і далей наракаць, што ў Беларусі няма ні мора, ні гор, што персанал дрэнна валодае замежнымі мовамі, што маркетынгавае суправаджэнне турызму знаходзіцца на нізкім узроўні. Аднак нельга забываць, што для росту плыні замежных турыстаў у першую чаргу Беларусь павінна станавіцца зручнай для знаходжання.

Зручнасць павінна пачынацца з максімальнай адмовы ад візавага рэжыму і прыемнасці на мяжы, працягвацца наяўнасцю бясплатных паслуг для турыстаў, працай інфармацыйных цэнтраў і бясплатным Wi-Fi ў грамадскіх месцах і заканчвацца адэкватным коштам знаходжання ў краіне.

Турысты – больш не авантурысты. Яны цяпер экскурсанты

Алесь ЧАРНЯК

Упершыню за апошнія гады колькасць удзельнікаў тураў і экскурсій па Беларусі пераўзышла колькасць тых, хто ў якасці турыста ездзіў за мяжу. Пры гэтым у Беларусі экскурсантаў на парадак больш за турыстаў.

Паводле апублікаваных Белстатам дадзеных, па Беларусі ў турах і экскурсіях летась удзельнічалі 836,8 тысячы чалавек, у той час як з набытым турамі выязджалі за мяжу 738,7 тысячы чалавек — розніца склала 11,7% на карысць айчыннага турызму. З 2010 года ўпершыню ўнутраны турызм быў большы, чым выязны.

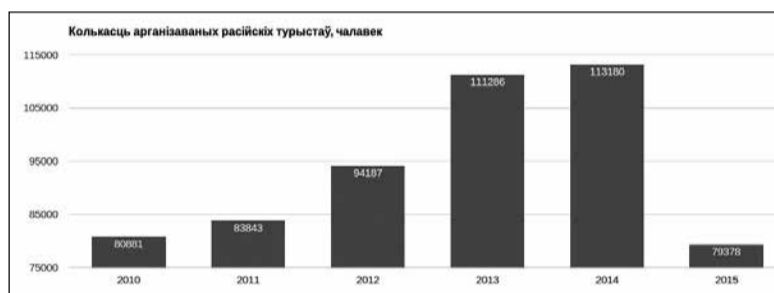
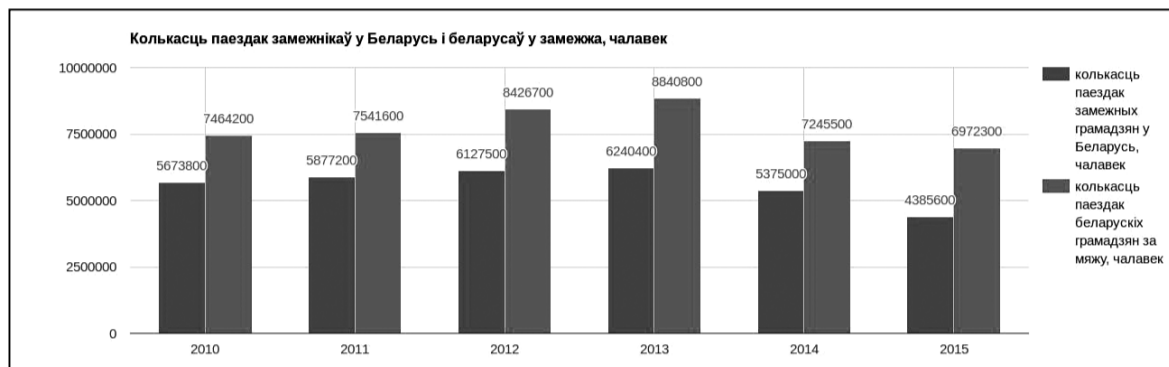
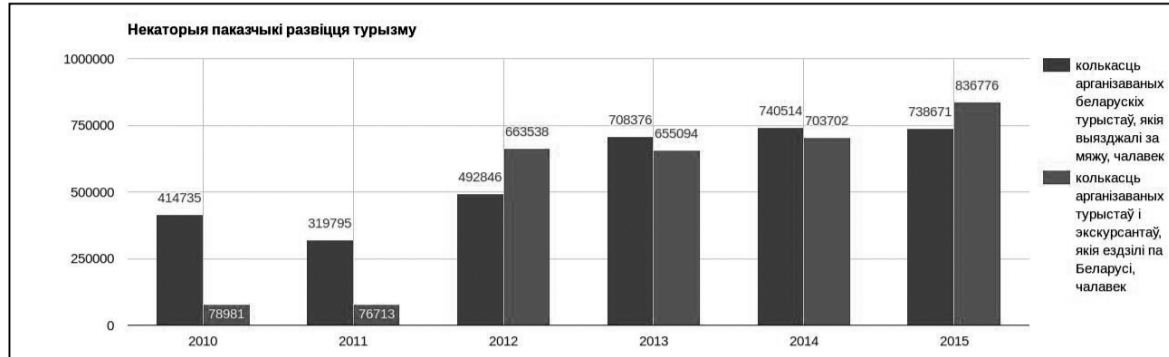
Цікава, што ў крызісны 2011 год, калі беларускі рубель рэзка дэвальваваўся ў тры разы, колькасць арганізаваных тураў толькі на сто тысяч скарацілася ў параўнанні з «багатым» 2010 годам, а потым гэты паказчык выключна рос.

Трэба зазначыць, што да 2012 года Белстат не ўлічваў у арганізаваны ўнутрыбеларускі турызм экскурсіі, таму пасля змены метадыкі адразу адбыўся скачок. Але ў наступныя гады беларусы часцей выбіралі туры за мяжу, чым па Беларусі.

Пры гэтым наўрад ці можна адназначна казаць, што менавіта крызіс падрэзаў крыліцы для адпачынку за мяжой, бо летась колькасць замежных паездак беларусаў не так моцна зменшылася.

Як бачым, пэўны пералом па колькасці замежных паездак беларусаў здарыўся ў 2014 годзе, але ў галіне арганізаванага выязнога турызму яшчэ працягваўся рост. Натуральна, шоп-туры ў Беласток не варта параўноўваць з адпачынкам на курортах Іспаніі ці наведваннем музеяў Парыжа, але і на культурны турызм, і на шопінг патрэбны грошы, якіх апошнім часам беларусам не хапае.

Унутраны турызм у асноўным трымаецца на жыхарах Беларусі. Традыцыйна замежнікі ў турах па Беларусі не перавышалі 20%, праўда, летась адбыўся скачок да 33%. Пры гэтым трэба

зазначыць, што беларускія пагранічнікі не стаяць на мяжы з Расіяй, і таму ў статыстыцы Пагранкамітэта не ўлічваецца як асобная катэгорыя госці з Усходу. Але гэтыя дадзеныя ёсць паводле справаздач арганізатараў, якія аказваюць турыстычныя паслугі. Так, летась у Беларусі зафіксавана 79 тысяч арганізаваных турыстаў з Расіі — гэта 97% турыстаў з краін СНД, або 78% ад усіх замежных турыстаў, якія прыязджалі ў Беларусь.

Больш за ўсё замежных арганізаваных турыстаў, акрамя Расіі, дае Польшча — 3 542 чалавек. На другім месцы Латвія (2 243), потым ідуць Літва (1 595), Германія (1 456) і Украіна (1 351).

Трэба зазначыць, што да цяперашняга крызісу расійскай эканомікі пасля падзення коштаў на нафту і заходніх санкцый за акупацыю Крыма, расійскія грамадзяне актыўна набывалі пуцёўкі ў беларускія санаторыі і адпачывалі ў нашых аграсядзібах. Колькасць расій-

скіх турыстаў летась адкацілася нават крыху ніжэй за ўзровень 2010 года.

А між іншым санаторна-курортныя пуцёўкі і дагэтуль даюць асноўны прыбытак як унутранага, так і ўязнога турызму, тым часам як у гатэлях і аналагічных месцах часовага пражывання сабраць удаецца амаль удвая менш.

У беларускіх рублях фінансавыя паказчыкі растуць ад года да года. Але калі пералічыць іх па афіцыйным сярэднегадавым курсе ў долары, то сітуацыя не выглядае такой аптымістычнай.

Калі ацэньваць выручку ў свабодна канвертаванай валюце, то можна пабачыць, што нават такая палачка-выручалачка айчыннага турызму, як продаж санаторна-курортных пуцёвак, летась не вырас, а наадварт скараціўся ў параўнанні з 2014 годам на 32%. Аналагічнае змяншэнне можна назіраць і з выручкай ад аплаты пражывання ў гатэлях і ад аказання турыстычных паслуг.

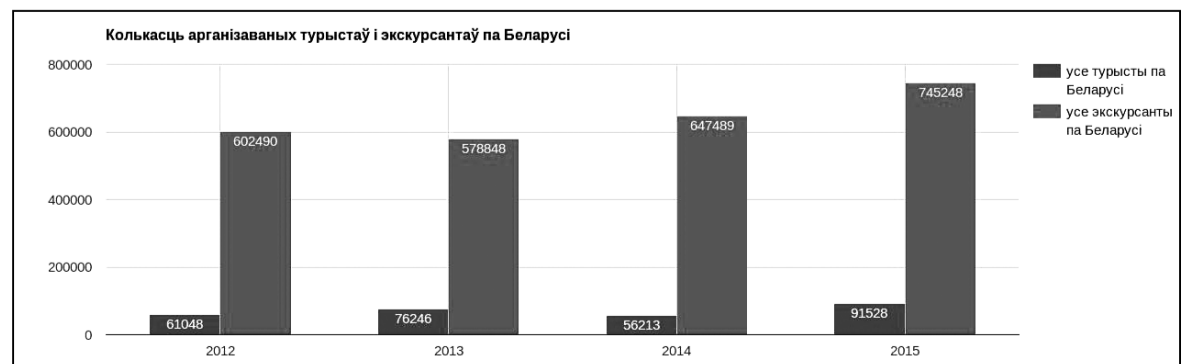
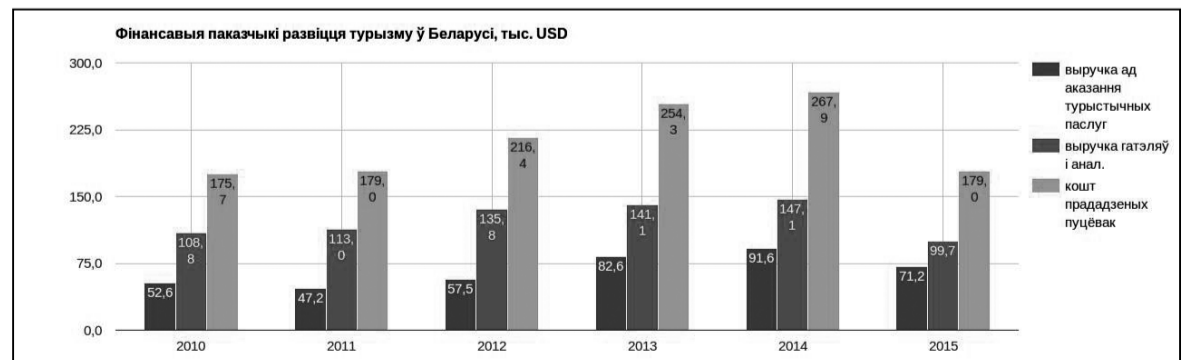
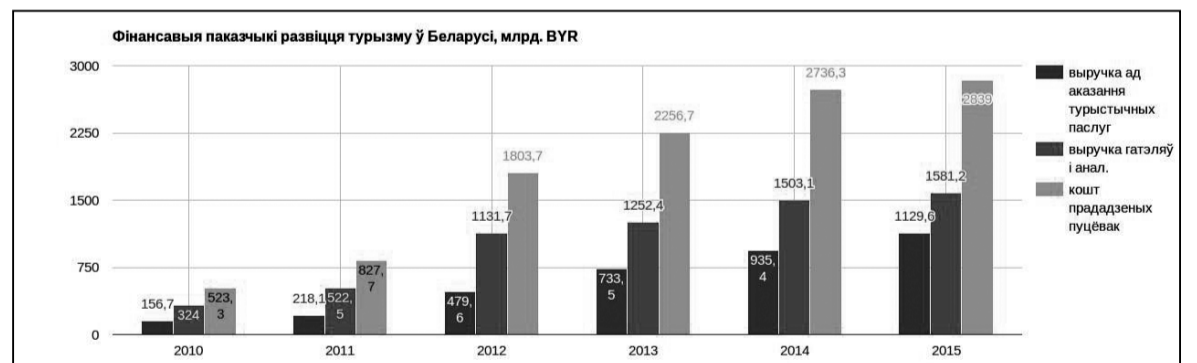
Белстат дае таксама звесткі пра сярэднюю працягласць знаходжання турыстаў у Беларусі (5

дзён) і за мяжой (8 дзён). Цікава, што колькасць тых, хто набыў туры па Беларусі, летась нечакана падскочыла, але ўсё адно застаецца ў ценю колькасці ўдзельнікаў экскурсій.

У разрэзе беларускіх рэгіёнаў лепш за ўсё з прыцягненнем турыстаў сітуацыя ў сталіцы. Але разам з тым з 2013 года ў Мінску памяншаецца колькасць арганізаваных турыстаў. А вось у некаторых рэгіёнах, наадварт, заўважаны прырост. Па выніках 2015 года найлепшыя паказчыкі па аказанні турыстычных паслуг зафіксаваны ў Віцебскай, Брэсцкай і Мінскай абласцях. Нечаканы прырост колькасці турыстаў у 2015-м у параўнанні з 2014 годам выклікае пытанні, бо можа тлумачыцца не аб'ектыўнымі абставінамі, а, напрыклад, зменай метадыкі ўліку. Пры гэтым ва ўсіх абласцях, акрамя названых лідараў, летась колькасць турыстаў паменшылася, а не вырасла.

А вось што да экскурсій, то тут у бясспрэчныя лідары выбілася Брэсцкая вобласць, якая за адзін год на парадак павялічыла іх колькасць. У 2015 годзе на Брэсцкую вобласць прыходзілася 45% усіх удзельнікаў унутрыбеларускіх экскурсій. Калі адкінуць гэты брэсцкі феномен, то на першым месцы па экскурсантах, як і па турыстах, будзе сталіца, пасля якой ідзе Мінская вобласць. Вядома, у Мінскай вобласці знаходзіцца Нясвіж, куды на экскурсію ў палац Радзівілаў няцяжка знайсці ахвотнікаў. Але ж ёсць і Мірскі замак, аднак статыстыка Гродзенскай вобласці не дае такіх значных паказчыкаў па экскурсіях, і нават саступае ў гэтым Магілёўскай вобласці.

НЕКАТОРЫЯ ПАКАЗЧЫКІ РАЗВІЦЦА ТУРЫЗМУ ў БЕЛАРУСІ				
	2012	2013	2014	2015
Усе турысты па Беларусі, з іх:	61 048	76 246	56 213	91 528
Брэсцкая вобласць	12 352	8 163	5 023	19 083
Віцебская вобласць	4 008	9 808	10 470	20 354
Гомельская вобласць	4 556	3 792	5 066	7 416
Гродзенская вобласць	3 650	9 021	2 384	1 858
Мінск	25 187	35 902	27 290	22 653
Мінская вобласць	7 429	6 234	4 150	18 895
Магілёўская вобласць	3 866	3 326	1 830	1 269
Усе экскурсанты па Беларусі, з іх:	602 490	578 848	647 489	745 248
Брэсцкая вобласць	83 267	111 959	96 835	339 720
Віцебская вобласць	94 426	66 959	79 953	41 247
Гомельская вобласць	30 497	20 818	30 232	23 034
Гродзенская вобласць	43 252	38 757	42 854	40 448
Мінск	110 326	125 502	154 311	131 249
Мінская вобласць	148 501	139 348	155 903	104 025
Магілёўская вобласць	92 221	75 505	87 401	65 525

Ці знішчаць аграэкатурызм новыя правілы гаспадарання

Вольга ХВОІН

«Калі аграэкатурызм загнецца, то вінаватымі ў гэтым будуць чыноўнікі», — катэгарычна заяўляе старшыня праўлення БГА «Адпачынак у вёсцы» Валерыя Кліцунова.

Паводле ўказа прэзідэнта № 372, уладальнікам сельскіх сядзіб дазволена мець да дзесяці пакояў, каб аказаць турыстычныя паслугі. Права на занятак аграэкатурызмам распаўсюджана не толькі на фізічных асоб, фермерскія або сялянскія гаспадаркі, але і на ўсе сельскагаспадарчыя арганізацыі, якія з'яўляюцца юрыдычнымі асобамі. Таксама можна звярнуцца ў ААТ «Белаграпрамбанк», каб папрасіць крэдыт у суме да 2 000 базавых велічынь на тэрмін да 5 гадоў (фізічным асобам — да 7 гадоў) з выплатай 5 % гадавых. Уладальнікі аграэкатурызма пачаць мінімальны падатак — адну базавую велічыню на год (цяпер гэта 22 рублі).

Спрыяльныя ўмовы для вядзення спраў падштурхнулі многіх людзей узятца за турыстычны бізнэс. У 2006 годзе ў Беларусі было 36 сядзіб, а сёння іх зарэгістравана 2 263. У 2014 годзе ў беларускіх аграэкатурызмах адпачылі каля 330 тысяч чалавек: 85 % беларусы, 15 % — замежнікі.

І вось у Міністэрстве спорту і турызму зразумелі, што такімі льготнымі ўмовамі з задавальненнем карыстаюцца асобы, якія пад выглядам аграэкатурызма аказваюць нямэтавыя паслугі. Размова найперш пра здачу ў арэнду памяшканняў для карпаратываў, святаў, катэджаў на суткі.

«Што тычыцца ўнясення зменаў ва ўказ № 372, яны ўжо наспелі, таму што такіх прэферэнцый, якія даюцца людзям, няма ні ў адной краіне свету», — сказаў намеснік міністра спорту і турызму Беларусі Міхаіл Партной напрыканцы 2015 года.

Чакалася, што ўжо ў пачатку 2016 года аграэкатурызм пачнуць працаваць па новых больш жорсткіх правілах (хаця льготныя ўмовы былі замацаваныя да 2021 года).

Тым часам уладальнікі класічных аграэкатурызмаў з трывогай чакаюць новых дакументаў, што будуць рэгламентаваць іх дзейнасць.

Аляксандр Крол яшчэ ў 2003 годзе пачаў працаваць у галіне аграэкатурызму. «Кролава хата» месціцца ў Расонскім раёне Віцебскай вобласці. Месца далёкае, і турыстаў там не так многа, як у раскручаных сядзібках побач з Мінскам. «Пераважае старая і самаробная мэбля, печы і каміны складзеныя гаспадарамі, сцены з пацямнелых ад часу бярвення, поўная адсутнасць гламуру», — так апісваюць сваю сядзібу гаспадары. Яны ж — дасведчаныя турыстычныя інструктары, былі арганізатарамі краязнаўчых экскурсій, паходаў, падарожжаў. Пры

іх актыўным удзеле праводзіцца фестываль сельскага турызму «Заборскі фэст». Адпаведна, сядзіба прапануе гасцям актыўны адпачынак: пешыя, конныя, веллапрагулкі, канькі, лыжы, тэніс, рыбалку, збор грыбоў і ягад.

Гаспадыня сядзібы Вера Крол, апісваючы расходы, гаворыць, што многа грошай сыходзіць на электрычнасць, дровы, газ у балонах. На сядзібу госці прыязджаюць пераважна летам, то атрымліваецца, што заробак сезонны. Пражыванне цягам сутак каштуе ў эквіваленте 10 долараў, харчаванне аплачваецца дадаткова. Але, па словах гаспадыні, на гэтым многа не заробіш. «Падняць плату за пражыванне наўрад атрымаецца, бо хто тады паедзе ў нашу вёску?» — расказвае пра эканоміку Вера Крол.

Яна распавяла, што неяк падбіла баланс выдаткаў-даходаў, атрымалася, што ў месяц аграэкатурызм прынесла па 1,5 мільёна недэманіраваных беларускіх рублёў.

«Дзе большая плынь людзей, там даходы больш. Зарабляюць найперш тыя, у каго стаўка на гатэльны і рэстаранны бізнэс. Даўно размова ідзе пра тое, каб размежаваць вясковыя сядзібы і гатэльныя варыянт, — кажа Вера Крол. Яна ж прызнаецца, што паставіць сонечныя батарэі ці нават сучасны кацёл, каб перавесці жытло на паравое, а не пачное ацяпленне, сям'я не можа, бо дарага. — Падчас семінараў мы бачылі падобныя варыянты ў іншых гаспадароў, але гэта іншыя капіталаўкладанні».

«Калі павялічыцца падатковая нагрузка, то сэнс працы для мно-

гіх губляецца. Можа, нехта сядзе ў ценю, будзе хаваць аб'ём паслуг. Я ведаю, што, калі сядзібы паспяхова развіваюцца, то ўласнікі самі пераходзяць на іншую ступень гаспадарання — афармляюць ПП, напрыклад. А хто робіць наадварот, то іх трэба прыціскаць. Такая дзейнасць адразу бачная, дастаткова трапіць на падворак сядзібы. Толькі гэта ж з інспекцыямі трэба ездзіць, правяраць. Чыноўнікам прасцей забараніць. Але вялікіх грошай яны ўсё адно не збяруць з гаспадароў сядзіб, а працэс развіцця могуць спыніць, — разважае Аляксандр Крол. — Калі ў нас праводзіцца нейкі семінар у колькасці 10 чалавек, то што? Яны ж нармальна ўпісваюцца ў нашы ўмовы. Цяпер у нас адпачывае сям'я, і яны зладзілі сваім дзецім свята. Як гэта можна забараніць?»

Аляксандр Крол гаворыць, што кліентаў у яго паменела, але звязвае гэта найперш не з эканамічнымі праблемамі, а з ростам прапаноў, аб'ёму рэкламы. Ёсць сталыя госці, больш ездзіць расіян, бо недалёка мяжа з Расіяй.

Не заўважае значнага ўплыву праблем у эканоміцы на справы і ўладальнік сядзібы «Засценак Скрыплеў» у Валожынскім раёне Васіль Грын. Паводле яго слоў, сядзіба мае выразны экалагічны ўхіл, колькасць гасцей стабільная. Сёлета былі групы турыстаў з Германіі і Польшчы. «Мы не прапануем паслугі «катэджа на ноч», таму і не адчуваем вялікіх ваганняў попыту. Але, калі перавесці прыбыткі ў валюту, то, канешне, менш цяпер», — гаворыць спадар Грын.

«Засценак Скрыплеў» — гэта комплекс з двух жылых драўля-

Беларусь заняла другое месца ў намінацыі «Аграэкатурызм» па выніках конкурсу National Geographic Traveler Awards 2015. У інтэрнэт-галасаванні бралі ўдзел расіяне. Ступень пазнавальнасці нацыянальнага прадукту (ці, дакладней, паслугі) — уражвае. Беларусь саступіла толькі Італіі (26 % галасоў), у нашай краіны — 22 %, Славакія набрала 20 %. У апытанні ўзялі ўдзел больш за 240 тысяч чалавек

ных хат даваеннай пабудовы, з рэканструаваным інтэр'ерам 1930-х гадоў, лазня на дровах, прасторны навес-тэраса, летняя кухня. Гаспадары прапануюць гасцям сядзібы найперш актыўны адпачынак — сплавы на байдарках і каное, пракат ровараў і вандроўку па распрацаваных маршрутах на 20, 50 і 70 кіламетраў.

Васіль Грын падкрэслівае, што зарабляе на актыўным адпачынку, а не на «кухні-начлезе», чым займаюцца большасць сядзіб вакол Мінска.

«Я пазіцыяную сябе як фолк-хостэл. Людзі плацяць за карыстанне рыштункам, за арэнду тэрыторыі кемпінга, начлег у сядзібе. Можна замовіць майстар-клас па рэгіянальнай кухні. Бываюць майстар-класы па музыцы, народнаму танцу. Я па адукацыі гісторык, у нашых мясцінах праходзіла лінія фронту падчас Першай сусветнай вайны. Мы рабілі ўжо джып-экскурсіі па гэтых мясцінах», — распавядае гаспадар сядзібы.

Да слова, таксама Васіль Грын валодае турыстычным прадпрыемствам «Зялёная ка-

манда». То бок аграэкатурызм — не адзіная крыніца даходу.

Васіль Грын гаворыць, што цяпер яго выдаткі найперш ідуць на бензін плюс амагартызацыя машыны, каля 360 долараў за год выдаткоўваецца на электрычнасць, яшчэ прыкладна 120–130 долараў штогод трэба на пакупку 14 кубоў дроў.

У гаспадара добры агарод, з яго на стол ідзе каля 60% гародніны-садавіны, ёсць 12 коз і 3 авечкі. Хутка можа з'явіцца конь і карова.

«Я раўняюся на стандарты Аўстрыі, Славакіі, Швецыі. Бачу сэнс у спалучэнні творчага жыцця з актыўным», — гаворыць Васіль Грын, які да гэтага працаваў інструктарам на лыжных курортах у Аўстрыі.

Разам з тым ён упэўнена адзначае, што рэформа заканадаўства для аграэкатурызму патрэбная. Бо на пачатку льготныя ўмовы для ўласнікаў аграэкатурызма былі скіраваныя на развіццё вёскі, цяпер жа пад адной маркай працуюць і сціплыя вясковыя сядзібы, і буйныя комплексы з вялікімі інвестыцыямі.

«Іншая справа, што абяцалі стабільнае заканадаўства да 2021 года, то трэба гэтага прытрымлівацца. А ідэя павялічыць падаткі, дык пакуль тоўсты сохне, худы здохне. Для аграэкатурызма з вялікім прыбыткам усё адно, 10 ці 100 долараў плаціць у год. Вясковым жа сядзібам гэта можа стаць сур'ёзным ударам», — разважае Васіль Грын.

Ён адзначае, што льготныя ўмовы для аграэкатурызма сапраўды спрыяльныя для развіцця. І някэпска было б уладам працягнуць гэтую лінію, ды падтрымаць стварэнне ў рэгіёнах невялікіх гатэляў, прыватных кавярняў, каб людзі былі на сваіх месцах.

Валерыя Кліцунова, старшыня праўлення БГА «Адпачынак у вёсцы», скептычна ставіцца да намеру чыноўнікаў увесці новыя правілы гаспадарання для ўласнікаў аграэкатурызма.

«Бізнэс развіваецца. Уласнікі сядзіб увесь час шукаюць новыя ідэі і падыходы. Напрыклад, нядаўна ў сядзібе «На Зарэчнай вуліцы» ў Брэсцкай вобласці спусцілі на вадку дракар вікінгаў, турыстам прапануецца аўдыёгід, іх суправаджае дзяўчына ў скандынаўскім строі. Распрацаваныя веламаршруты, сядзібы прапануюць кулінарныя экспедыцыі, праграмы па выбудоўванні каманднага духу, людзі пачалі працаваць з тураператарамі... Крызіс мы перажывём, а галоўная пагроза цяпер сыходзіць ад дзяржавы. У Міністэрстве спорту і турызму рыхтуюцца змены ва ўказ № 372 «Аб мерах па развіцці аграэкатурызму». Гэтыя новаўвядзенні могуць негатыўна адбіцца на бізнэсе ў вёсцы. Мне дзіўна, што галіна, якая развілася без дзяржаўных уліванняў, можа быць знішчаная. Калі аграэкатурызм загнецца, то вінаватымі ў гэтым будуць чыноўнікі», — эмацыйна гаворыць Валерыя Кліцунова.

Таксама яна адзначае, што Міністэрства спорту і турызму дэманстравана не ідзе на дыялог з грамадскім аб'яднаннем.

Беларусь: што, як і за колькі

Сяргей ПУЛЬША

Беларусь, як ні дзіўна, добра прадстаўлена ў інтэрнэце. На партале Booking.com можна замовіць гатэлі і матэлі, tripadvisor.ru падкажа, дзе паесці, ekskursii.by забяспечыць культурную праграму. Нельга не адзначыць афіцыйны сайт краіны — belarus.by. Гэта, бадай, найлепшы з афіцыйных сайтаў, значная частка яго прысвечаная турызму.

Мы разлічвалі падарожжа на дваіх, якія жадаюць пабачыць цікавосткі Беларусі. І склалі своеасаблівы каштарыс гэтай вандроўкі.

БРЭСТ. Не толькі крэпасць

У 4-зоркавым «Hermitage Гатэль» двухмесны нумар за ноч — ад 200 рублёў (новых). Ёсць зніжка, пакой можна замовіць за 184 рублі. 3-зоркавая «Энергія» — 127 рублёў. Такая ж «Веста» — 137.

Шмат «гасцявых пакояў» — 209 прапаноў. Кошты не кусаюцца. Хостэл або апартаменты — ад 24,25 новых рублёў. Можна прыстойна пераночыць за 40–70 рублёў.

Паглядзець: вядома, Брэскую крэпасць. Але ў горадзе ёсць шмат рамантычных фішак. Напрыклад, скульптурная кампазіцыя «Стары горад» («Закаханыя каты»). У парку інтэрнацыяналістаў можна пакарміць вавёрак, а на пешаходнай вуліцы запальвае і гасіць старадаўнія ліхтары ліхтаршчык. Кажуць, калі патрымацца за гузік на яго форме і загадаць жаданне, яно абавязкова здзейсніцца.

У Брэскай вобласці ёсць яшчэ музей-сядзіба «Пружанскі палацык», палац Сапегаў у Ружанах, камянецкая Белая вежа, сядзіба Нямцэвічаў у Скоках...

Экспурсіі: «Брэст і Брэсцкая крэпасць» — 155,32 BYN з чалавека, «Брэсцкая крэпасць — Белавежская пушча» — 159,22 BYN. «Архіпелаг Сапегаў (Слонім—Ружаны—Зэльва)» — 129,96 BYN з чалавека.

Паесці: харчэўня «Сваякі». «Беларускі інтэр'ер, беларуская кухня, нядорага». «Багацце нацыянальных страў, беларускі інтэр'ер», — адзначаюць наведвальнікі на tripadvisor.ru. «ФрыДом» — беларускі фаст-фуд. Наведвальнікаў дзівіць «дранікбургер». Дэмакратычныя кошты. Рэстаран «Хата ў Задворцах» — беларускія стравы, добры інтэр'ер, нацыянальны стыль, прыемныя кошты.

ВІЦЕБСК. Шагал

У 4-зоркавым гасцінічным комплексе «Лучоса» двухмесны нумар — усяго за 90,93 BYN. Гатэль «Эрыдан» (тры зоркі) — 109,11 BYN. У 3-зоркавым «Залатым цяляці» нумар 64,66 BYN, а са зніжкай — 50,52 BYN. Гатэль «Ветразь» — 55,85 BYN.

Па Віцебску і вобласці сто варыянтаў — ад 28,29 BYN у хостэлах да 50–60 BYN у апартаменты.

Віцебск — гэта перш за ўсё Шагал: Дом-музей Марка Шагала і ягонага імя арт-цэнтр. Варта зайсці ў Мастоцкі музей: тут знаходзіцца самая вялікая ў свеце калекцыя твораў Іегуды Пэна. У 16 кіламетрах ад Віцебску — сядзіба Рэпіна «Здраўнёва», якую той выкупіў на грошы, атрыманыя ад продажу карціны «Запарожскія казакі пішуць ліст турэцкаму султану». Сядзібны дом перабудаваны па малюнку мастака.

Экспурсіі: «Віцебск — горад Марка Шагала» — 134,52 BYN з чалавека, «Віцебск — Здраўнёва» — 136,52 BYN.

Паесці: рэстаран «Васількі» — выдатнае абслугоўванне, прымальныя кошты, смачна, нядорага. Амаль усё — народная беларуская кухня. «Віцебская Карчма» — установа вышэй сярэдняга і па цэнах, і па стравах, і па абслугоўванні, столік на верандзе лепш браніраваць загодзі. У меню ёсць «дранбургеры». «Сядзіба» — добрае размяшчэнне, беларуская кухня, нацыянальны стыль.

ГРОДНА. Замкі і палацы

4-зоркавы «Нёман» — 163,67 BYN, цана са зніжкай 145,49 BYN. «Кронан Парк Гатэль» — BYR 297 BYN. 3-зоркавы «Гатэль Сямашка» — 288,94 BYN.

У адным з самых прапіярных турыстычных гарадоў толькі 83 варыянты размяшчэння. У цэлым апартаменты ад 50 да 80 BYN.

Паглядзець: Каложская царква XII стагоддзя. Комплекс Фарнага касцёлу, з аптэкай-музеем лічыцца самым раскошным у Рэчы Паспалітай. На ім — самы стары дзеючы гадзіннік у Еўропе з унікальным маятнікавай механізмам XII–XIV стагоддзяў.

Мабыць, больш нідзе няма такой колькасці замкаў, як у Гродзенскай вобласці: Лідскі замак, Гальшанскі, Крэўскі, Любчанскі, Навагрудскі, Мірскі... Для аматараў эстэтыкі — Дом-музей Адама Міцкевіча ў Наваградку, сядзіба Агінскіх у Залесі, Шчучынскі палац Друцкіх-Любецкіх (дакладна паўтарае абрысы палаца Малы Трыанон у Версалі).

Экспурсіі: «Гродна — горад літоўскіх князёў і польскіх каралёў» — 144,52 BYN з чалавека. «Гродна — Аўгустоўскі канал» — 163,52 BYN, «Шляхам замкаў (Мір—Наваград—Ліда)» — 119,12 BYN

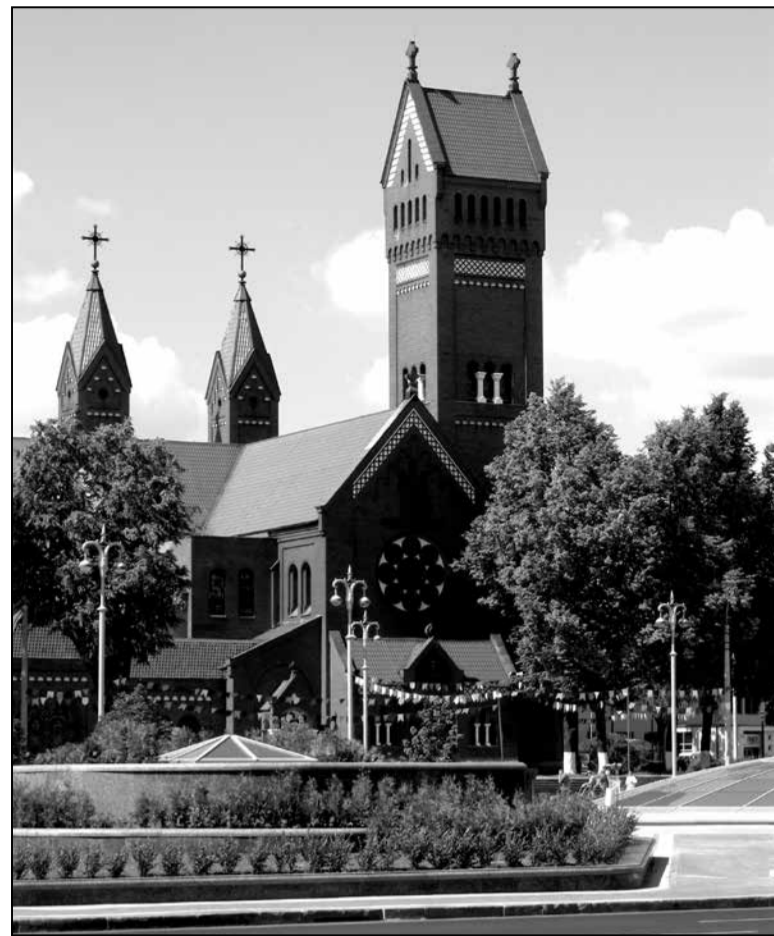
Паесці: «Замак Зеваны» — рэстаран шляхецкай кухні. Суадносіны цана/якасць ідэальныя. У меню — мяса лася і зубра. Але знаходзіцца ў 10 хвілінах язды ад горада. «Наша кава» — невялікая і камфортная кавярня на вуліцы Замкавая па дарозе ад плошчы Савецкай да гродзенскіх замкаў. Кошты сярэднія, якасць высокая. Рэстаран «Карчма» — у цэнтры горада, стравы беларускай кухні, «старабеларуская гарбата». Ежа на дваіх — 25 BYN. Заказ нясуць доўга, да 50 хвілін.

ГОМЕЛЬ. «Зона»

4-зоркавы «Парк-Гатэль Замкавы» — 121,24 BYN (нумар з дзіцем), 161,65 BYN — двухпакаёвы без дзіцяці. 3-зоркавы: «Турыст» — 60,62, са зніжкай — 52,54. «Парадыз» — 55,37. Amaks Vizia Hotel — 50,52. «Прэстыж» — 88,40. «Віла Ружа» — 121,24 BYN.

Гатэлі «без зорчак» здаюць пакоі па кошыце хостэлаў. Гасцініца ГОЦОР па гульнявых відах спорту — 34 BYN, Hotel Oktyabrskaya — 34,35. Ёсць 76 апартаменты і хостэлаў ад 40 да 60 рублёў.

Паглядзець: фішка Гомеля — палацава-паркавы ансамбль Румянцавых-Паскевічаў. Менавіта «ансамбль», паколькі сам па сабе парк — збор батанічнай экзотыкі, якая нейкім цудам расце на паветры. Пасля яго наведвання вы паверыце, што ў нас і бананы могуць вырошчваць. Па парку шмыгаюць вавёркы, якіх можна карміць, а ў Лебядзінай сажалцы — лебедзі, якіх карміць нельга. Для аматараў «мілітары» — музей ваеннай славы з пля-

цоўкай-выставай тэхнікі і музей крыміналістыкі, дзе можна нават паўдзельнічаць у экспертызе па раскрыцці злачынства.

У вобласці — знакамты Веткаўскі музей стараверства і беларускіх градыцый, вёска Юравічы са стаянкай старажытнага чалавека (25 тысяч гадоў таму!), Юравіцкі Свята-Раства-Багароднічны манастыр і Тураў. Турыстычныя маршруты рэгіёна падкасіў Чарнобыль, але ў горадзе ёсць афіцыйныя «сталкеры», якія могуць правесці легальную экскурсію ў зону адсялення.

Экспурсіі: «Гомель» — 140,12 BYN, «Гомель—Ветка» — 143,02 BYN, «Старажытны Тураў» — 126,32 BYN з чалавека.

Паесці: рэстаран «Бацькі». Самаабслугоўванне (набіраеш ежу на паднос). Нядрэнны даступны рэстаран хуткага харчавання. Карчма «Будзьма»: вельмі смачна, вялікія порцыі, але кошты вышэй, чым у сярэднім па Гомелі. «Загарадная Карчма Будзьма» — 10 кіламетраў ад Гомеля, аднак сапраўдная беларуская кухня і каларыт.

МАГІЛЁЎ. Храмы

4-зоркавых гатэляў не знайшлося. 3-зоркавы «Турыст» — 54,56 BYN. «Gubernskaya Hotel» — 141,4 4 м. Апартаменты ад 46 да 90 BYN.

Паглядзець: Магілёўская ратуша, адноўленая ў 2008 годзе. На вежу можна падняцца і паслухаць трубача, які тройчы ў дзень грае фанфары і распавядае пра падзеі з гісторыі месца. Будынак Магілёўскага драмтэатра ў псеўдарускім стылі. У астатнім Магілёў — горад храмаў. Сабор Трех Свяціцеляў, Кафедральны сабор святога Станіслава, Свята-Нікольскі манастыр. Цікавы Магілёўскі мастацкі музей Вітольда Бялыніцкага-Бірулі, працамі якога захапляўся Ілья Рэпін.

У вобласці Быхаўскі замак, Палацава-паркавы комплекс у Жылічах (у XIX стагоддзі быў сярод самых вядомых і раскошных рэзідэнцый на роўні з комплексамі ў Нясвіжы і Міры), Мсціслаў з унікальнай архітэктурай XVII–XX стагоддзяў, Бабруйск.

Экспурсіі: «Мсціслаў—Пустынікі» — 140,12 BYN, «Магілёў — Буйніцкае поле» — 110,12 BYN, «Такі да — гэта Бабруйск» — 95,38 BYN.

Паесці: няма беларускай кухні! Харчоўні італьянскія, кітайскія, турэцкія, балгарскія... Адметна беларускага на tripadvisor.ru — не знайшлі. Можна, кепска шукалі?

МІНСК. Што заўгодна

668 прапаноў, шэсць 5-зоркавых гатэляў, пяць — 4-зоркавых і 17 3-зоркавых. Нумар у «Прэзідэнт-гатэлі» на дваіх — 240,45 BYN самы танны. Ёсць і за 875 на дваіх «з адным вялікім двухспальным ложкам». У 3-зоркавых гатэлях кошты — ад 86 («Арэна Мінск») да 186 BYN («Манастырскі»).

Для бюджэтнага адпачынку можна знайсці хостэлы і апартаменты ад 30 да 70 BYN.

Паглядзець: Траецкае прадмесце, Лошыцкі парк. У Мінску — каля 40 праграм для пешаходных і аўтобусных экскурсій ад тураператараў.

Экспурсіі: «Мінск — Нацыянальная бібліятэка» — 42,64 BYN. «Аглядная экскурсія па Мінску» — 41,90 BYN. «Пешаходная экскурсія па Мінску» — 31,22 BYN. «Храмы Мінска» — 45,20 BYN. «Мінск і Дудуткі» — 85,48 BYN. «Піваварны завод Аліварыя» (з дэгустацыяй) — 42,64 BYN.

Паесці: «Васількі» — безумоўны фаварыт па беларускіх стравах. Не саступае «Камяніца»: традыцыйная беларуская кухня, гатуецца вельмі смачна, порцыі вялікія: «Унікніце, 700 грамаў — порцыя дранікаў! Я з аднаго, ледзь не лопнуў, а іх там тры!» — водгук на tripadvisor.ru. Кошт на траіх з віном у межах 3 500 расійскіх рублёў (каля \$50). «Грунвальд»: беларускі боршч і дранікі (па 2 порцыі) — амаль 50 BYN на дваіх. Смачныя недарагія сняданкі (каля 24 BYN беларускіх на траіх). Ежа смачная, порцыі паўнаватасныя. «У Францыска»: цэны крыху вышэй, але гэта апраўдваецца менавіта беларускай, а не сярэднеўрапейскай кухняй. Сярэдні чэк \$15–25 з чалавека.